

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-19>

**ONEIRIC SPACE IN THE STORY “SCORE ON A GRAVESTONE”
AND THE FILM STORY “EMERGENCE”
BY OLEKSANDR ZHOVNA**

**ОНІРИЧНИЙ ПРОСТІР У ПОВІСТІ
«ПАРТИТУРА НА МОГИЛЬНОМУ КАМЕНІ» ТА КІНОПОВІСТІ
«ВИЗРІВАННЯ» ОЛЕКСАНДРА ЖОВНИ**

Derhachova O. V.

*Postgraduate Student
at the Department of Ukrainian
and Foreign Literature
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical
University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Дергачова О. В.

*аспірантка кафедри української
та зарубіжної літератури
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Талановитий письменник, режисер, представник сучасного українського літературного процесу Олександр Жовна привертає увагу літературних критиків своїм потягом до потойбіччя, містифікації, зображенням переважно девіантних персонажів, які окреслюють неординарний психосвіт автора. «Існують інфернальні стани, паралельні світи людей з нетрадиційною психікою, інтелектом, фізичним розвитком і т. п. Все це неймовірно цікаво. Мені... І коли я кажу, що норма мене не зворушує, я не лукавлю» [1, с. 23].

Несвідомі та напівсвідомі форми прояви внутрішнього світу головних героїв митця можемо потрактувати як психічні стани людей з поведінкою «не норма», які почасти супроводжуються різними формами зображення психологічного стану героя літературного твору, що характерний для бароково-готичної психоестетики Олександра Жовни.

На думку І. Скляр, психоестетикальний простір художнього тексту видається продуктивно досліджувати з позицій організації елементів художньої форми й психологічної образності [7, с. 138]. Тому варто врахувати сумарно-атрибутивну форму психологічного зображення, у якій виокремлюємо сні, видіння, марення, фантазії. Джерелами снів за З. Фройдом, є зовнішнє чуттєве подразнення; внутрішнє

подрознення; внутрішнє фізичне подразнення; власне психічні джерела подразнень [8, с. 40].

Зауважимо, що не слід ототожнювати поняття природне та літературне сновидіння, останнє – це закодоване за допомогою засобів вербалізації символічне, або асоціативне значення, яке почасти є своєрідним несвідомим бажанням та слугує мотиватором для головного героя.

Підтвердженням цього є сон Лейбовича-Сарського, головного героя повісті «Партитура на могильному камені», молодого композитора, який перебував у творчій депресії (внутрішнє подразнення): «І от саме тоді однієї ночі мені приснився сон. Я, маленький хлопчик, зі своїми ровесниками хлопчачками збираю гриби. У лісі зазвучала музика, чарівна мелодія, від якої в мене уві сні защеміло серце. Я, мов зачарований, пішов на звуки тієї мелодії...» [3, с. 159]. Сновидіння, спричинене депресивним станом, провокує головного героя на підсвідомому рівні шукати виходу для творчого потенціалу. Підказкою слугують дитячі спогади та історії старого мисливця про композитора-монаха, які справили на хлопця неймовірно враження. Сон-підказка змушує відшукати могилу монаха, на якій викарбувані ноти реквієму, який приніс виконавцю визнання. Страх за те, що суспільство дізнається ім'я справжнього автора композиції, штовхає композитора осквернити могилу, після чого видіння монаха починають переслідувати його: «Відтоді я підозрював, що то є помста, кара мерця, який лежав під камінною брилою» [3, с. 161]. Знаходячись у збудженому стані, Лейбович-Сарський запитує «Сон то був, чи якесь безпам'ятство?» [3, с. 162] і згодом зникає до свого містичного гостя, який вже не викликає страху. «Швидше, він гнітив мене своєю присутністю, ніби стискував у своїх холодних руках мою душу» [3, с. 163] і дає раціональне пояснення, що люди живуть з уже існуючими матеріальними основами «Ображена душа в пориві обурення матеріалізувалась, але тільки для мене, розумієте, тобто запис свого минулого матеріального існування вона вклала тільки у мій відтворювач – мою підкірку» [3, с. 171].

Беручи до уваги кіноповість «Визрівання», варто зауважити, Олександр Жовна вказує стан головного героя Євгена Кир'янова як сон, хоча, на думку В. Саєнко, відмінний від цього природного стану інспіративним характером виникнення, що є тотожними до періодичних нападів гіпнотичного трансу.

Видіння, або візія – зорові образи, що сприймаються за явні, здаються людині реальними <...>. Часто є наслідком яскравої фантазії,

притаманні особам із творчою уявою, «подвійним зором». Таке особливе «бачення очима духу» відбувається уві сні, наяву, в пророчому або містичному стані [4, с. 176].

Видіння художника є ситуативними і здебільшого виникають на піку емоційної напруги та підсилюються під впливом акустичних чинників (космічна мелодія), що переносяться на сюжети його картин, які втілюються у реальне життя, таким чином моделюючи майбутнє.

Зауважимо, що перше видіння під час затримання за перебування у голому вигляді на пляжі, супроводжувало митця у відділку міліції. Друге – певним розчаруванням, від благодійної виставки, що не справдила сподівань, третє – від побиття Євгена незнайомцями, у якому він знову бачить поле, усяне і людськими головами «Десь вони лише пробились крізь поверхню, а десь хтось вже виріс з-під землі по груди, хтось до колін, а ще далі хтось, певно, остаточно дозрівши, втікає зі свого поля на народження» [2, с. 30]. Образ поля й людських голів є метафоричним та повторюваним, поле з головами – суспільство, з шаблонними стереотипами, лише «не такі» «втікають з свого поля «на народження». Саме «не такий» Євген, який прагне незалежності, тікає звідти. Проте ця незалежність ледь не змусила його одягнути петлю, бо соціум не готовий приймати таких як він. Підтвердженням цього є наступна візія художника, яка більше нагадує летаргічний стан, що спровокував спробу самогубства «Очі відкриті. <...> Та ж сама космічна мелодія звучить в його голові <...>. Він іде крізь туман, крізь безліч великих петель, що, здається, нависають звідкілясь із неба. <...> Залишається лишень одна, за яку він тримається руками. Вона підвішена до стелі в його кімнаті» [2, с. 31]. Перехідний період, коли людина перебуває між життям і смертю, є точкою відліку чогось нового «Тепер довго жити будеш. Ти тепер, Женька, нове життя почнеш, великим художником станеш...» [2, с. 32].

Почасти у митця має бути муза, саме такою стає Ліка – втілення його видінь у реальність «Женя почав згадувати захоплені мимохідь фрагменти жіночого образу, що то з'являвся, то зникав у його видіннях» [2, с. 35]. Варто згадати ще одне, що розкриває життя Ліки та лікаря психлікарні. «Біля оголеної жінки-виноградної лози стоїть драбина, якою піднімається карлик з величезними садовими ножицями.

Він обрізає пагони виноградної лози, з під них падають крапельки крові» [2, с. 45]. Виноградна лоза в Біблії – щастя, життєва нива й краса новоствореної родини, проте щастя у родині Ліки немає.

Символічною є візія художника, спровокована смертю Люськи, яка рятуює його від смерті «Розсіюється туман, і очам відкривається величезний дерев'яний хрест. <...> Деся із неба злітаються безліч білих птахів. <...> Їх так багато, що згодом хрест стає білим <...> Жива картина раптом завмирає і стає статичною» [3, с. 60]. Хрест – символ вічного життя, оберіг від темних сил.

В останньому видінні, що є обрамленням до твору «... над зеленим весняним полем, над схилом забігають до моря голі хлопчачки.

– <...> Надінь штани! Женька-а,-а! Иди додому, безстидник!» констатуємо, що художник отримав незалежність, позбавлену будь-яких обмежень. Саме такий конкордистський спосіб життя, дозволяє досягти реалізації як у творчому плані, так і в особистому житті головного героя.

Отже, цілком слушними є твердження дослідниці В. Саєнко, що дитячі відчуттєві образи справляють вирішальний вплив на формування особистості, бо саме у це у цьому віці закладаються морально-етичні табу, подиктовані родиною та суспільством [6, с. 44]. Протистояння цим усталеним нормам – це запорука вияву непересічної особистості, яка або може зламатись під впливом усталених стереотипів («Партитура на могильному камені»), або, руйнуючи їх, досягти гармонії самим з собою («Визрівання»). Вагоме значення має оніричний простір, який, ґрунтуючись на дитячих спогадах, виражених сумарно-атрибутивною формою зображення, містить закодовану інформацію, яка дешифрується у межових ситуаціях, спричинених нестабільним психоемоційним станом героїв. Варто зауважити вплив професії на формування особистісних рис митця, яка створює плацдарм для нетипових сюжетів з неординарними героями його художніх творів та окреслює його індивідуальну «психопоестичальну матрицю» [5, с. 88].

Література:

1. Брюховецька Л. Олександр Жовна : «Містика й була найбільш розчарована... *Кіно-театр*, 2005. № 5. С. 23–25.
2. Жовна О. Визрівання : Мелодраматична феєрія для кіно. *Кур'єр Кривбасу*, 2000. № 127. С. 13–60.
3. Жовна О. Її тіло пахло зимовими яблуками : Оповідання та повісті. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 388 с.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. А-Л. С. 176–177.

5. Михида С. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції письменника : монографія. Кіровоград : «Поліграф-Терція», 2012. 352 с.

6. Саєнко В. Письменник, який не полишає вчительської праці : Поетика кіноповісті Олександра Жовни «Визрівання». *Українська мова і література*, 2004. № 15. С. 41–47.

7. Скляр І. Теоретико-методологічні підходи до техніки психопоетикального аналізу художнього текст (стаття перша). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 3. Том 3. С. 137–142.

8. Фрейд З. Толкование сновидений / вступ. ст. Б. Г. Херсонского. К. : Здоров'я, 1991. 384 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-20>

COTTAGECORE AESTHETIC AS A LIFESTYLE IN TONINO GUERRA'S BOOK "THE GARDEN OF FORGOTTEN FRUITS"

ЕСТЕТИКА "COTTAGECORE" ЯК СТИЛЬ ЖИТТЯ У ЗБІРЦІ ТОНІНО ГВЕРРА «САД ЗАБУТИХ ПЛОДІВ»

Lykhatska V. M.

*Student of the 4th year at the
Department of Ukrainian and Foreign
Literature and Comparative Studies
Berdiansk State Pedagogical University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Лихацька В. М.

*студентка 4 курсу кафедри
української та зарубіжної літератури
і порівняльного літературознавства
Бердянський державний педагогічний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Природа завжди була об'єктом уваги у творчості багатьох письменників, а також літературознавчих досліджень. Краса та величність усього живого стає натхненням для авторів в описі почуттів та думок. На сьогодні ця роль зросла, бо тепер природа – це не тільки мистецтво, але й своєрідний стиль життя.

Невеличкий будиночок за містом, а поруч садок, де можна влаштувати пікніки. Свіжі гарячі булочки, які шойно вийняли з печі, сонечко, яке своїми променями зігріває землю і все навколо. Саме так постає ідеалізована картина природи, складова субкультури та естетики "cottagecore".